УДК 373.5.016:30]:004.9(100)

Гриценчук Олена Олександрівна, науковий співробітник Інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Академії педагогічних наук України

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ВИКЛАДАННІ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАРУБІЖНІЙ ШКОЛІ

Анотація

У статті розглядається проблема впровадження інформаційних і комунікаційних технології (ІКТ) у суспільствознавчу галузь освіти, подано аналіз досвіду європейських країн, надано приклади застосуванні ІКТ у предметах суспільствознавчого циклу загальноосвітньої школи.

Ключові слова: інформаційні і комунікаційні технології, суспільствознавчі предмети, середня освіта.

Вступ. Нині питання про використання інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виховному процесі сучасної школи теоретично обґрунтоване. Суттєвим кроком реалізації ідей та перспектив впровадження ІКТ в освітню галузь було прийняття Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки [6]. Загальною метою Програми є розв'язання проблем, що існують у сучасній освіті і зазначені у концепції, а саме «підвищення якості освіти і виховання, інноваційний розвиток, адаптація до соціально орієнтованої ринкової економіки, *інтеграція в європейський та світовий освітній простір, забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти*, удосконалення механізму управління та фінансування, соціальний захист усіх учасників навчально-виховного процесу...». Розв'язання даних проблем можливе, у тому числі, шляхом «*інформатизації та комп'ютеризації навчально-виховного процесу*». Педагоги-практики, дослідники та науковці як зарубіжних країн, так і вітчизняні шукають ефективні шляхи запровадження ІКТ у зміст освіти та використання інформаційних і комунікаційних технологій у виховній роботі.

Слід зазначити, що в сучасній як вітчизняній, так і зарубіжній педагогіці помітна тенденція підвищення уваги до предметів суспільствознавчого циклу. Історичні події, а саме: зміна державних устроїв, політичних ідеологій, розпад соціальних систем, що хвилею пройшли у 90-і роки XX століття по країнах соціалістичного табору та інших країнах, створили передумови для демократичних перетворень, інтегративних процесів, які відбуваються в багатьох галузях життєдіяльності людства в усьому світі. У новій площині почали висвітлюватися багато проблем, зокрема, проявилися «відкриті» питання у галузі освіти, серед яких викладання предметів суспільствознавчої галузі. Процес оновлення ядра історичних знань, уведення до шкільного навчального плану нових предметів та курсів, як то громадянська освіта, основи філософії, економіки, права й т.і., стало вимогою для шкільної освіти і виховання. Взагалі, характерною для сучасної педагогіки стала тенденція до періодичного перегляду та оновлення змісту освіти. Поява в освітній галузі гнучких технологій ІКТ, крім їхніх нових можливостей використання у навчанні, продемонструвала можливість реалізації цих викликів суспільства.

Мета. У статті ми маємо на меті розглянути досвід застосування у зарубіжних країнах інформаційних і комунікаційних технологій у шкіль

Освітня галузь «Суспільствознавство» розкриває суть і закономірності соціальних явищ і процесів, що відбувалися в ході історичного розв

Історичний екскурс на шкільному уроці стане більш наочним, таким, що запам'ятається, якщо у матеріал, що вивчається, включити документальне або історичне художнє кіно (чи його уривок), попрацювати з віртуальним часовим історичним відрізком, події на якому будуть відображені на мультимедійний часовій стрічці з гіперпосиланнями, яка дає змогу учням і вчителю миттєво пересуватися від однієї події до іншої і, використовуючи гіперпосилання, розв'язувати навчальні завдання. Такі та багато інших можливостей у процесі навчання предметам суспільствознавчої галузі надають інформаційні та комунікаційні технології.

Використання ІКТ здатне істотно поглибити зміст матеріалу, оновити форми та методи викладання, забезпечити застосування нетрадиційних методик навчання, зробити помітним, ефективним вплив ІКТ на процес формування практичних умінь і навичок у ході засвоєння історичного і суспільствознавчого матеріалу. Згідно досліджень європейських педагогів Корта Вернера та Товіаса Хюзінга станом на 2006 рік на кожних 5 учнів у Європі припадав 1 комп'ютер. У вивченні галузі «Гуманітарні і суспільствознавчі науки» 75% учителів використовували комп'ютер. Порівняємо ці цифри, наприклад, для вчителів, що викладають предмети галузі «Математика, інформатика, науки», їх кількість складає 80%, для вчителів початкової школи – 78%, у професійній освіті – 77%, для вчителів літератури і мови – 70%, фізичного виховання, ручної праці та мистецтва – 68% [11]. З наведених фактів ми бачимо, що ІКТ у вивченні предметів суспільствознавчого циклу, зокрема, стають звичайним інструментом учителя і учнів. У публікаціях західних фахівців, що опікуються питаннями набуття навичок ІКТ у життєдіяльності людини по всьому світу, вирує думка, підтверджена багатьма дослідженнями, про те, що електронне навчання може забезпечувати вищу ефективність навчання, зменшувати затрати на нього та забезпечувати доступ до якісного навчання (http://www.cisco.com/web/learning.) У зарубіжних дослідженнях часто можна зустріти статистику, яка показує, що людина засвоює (http://www.wglasser.com/):

- 10% того, що читає;
- 20% того, що чує;
- 30% того, що бачить;
- 50% того, що чує і бачить;
- 70% того, що обговорює з друзями;
- 80% того, що застосовує на практиці;
- 95% того, чому навчає інших.

Можливо, що наведені цифри дещо приблизні. Звичайно, існують певні фактори, під впливом яких ці дані можуть змінюватись, як, наприклад, вік людини, яка навчається, або предмет, що вивчається, але вони підтверджують загальні дидактичні принципи, як то вплив наочності, зв'язок теорії з практикою, психолого-педагогічні основи сприймання навчального матеріалу та ін. Й інформаційні і комунікаційні технології дозволяють реалізовувати їх на практиці.

У вітчизняній педагогіці розробка основних теоретико-методологічних засад впровадження ІКТ у навчально-виховний процес належить Бикову В.Ю., Жалдаку М.І., Жуку Ю.О., Машбицю Ю.І., Христочевському С.А., використанню ІКТ у процесі вивчення предметів суспільствознавчого циклу присвятили свої наукові дослідження Дух Л.І., Кучер О.А., Фоменко А.Т. Серед зарубіжних науковців, що запроваджували ІКТ у освіту, варто відзначити американського дослідника С. Пейперта, якому належить ідея «комп'ютерних навчальних

середовищ», Р. Аткінсона та Д. Брунера, що створили теорію когнітивного навчання, на якій базується створення електронного підручника, Б. Скіннера – засновника програмованого навчання.

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної літератури можна дати визначення поняття ІКТ. Наведемо декілька з них для більш повного розуміння змісту цього терміну.

Інформаційні і комунікаційні технології (ІКТ) – сукупність технологій, що дозволяють знаходити, збирати, обробляти, створювати, передавати та подавати інформацію, керувати і користуватися нею та сприяти різним формам комунікації. Для цього можуть використовуватися Інтернет, радіомовні технології (радіо та телебачення) [8]. Словник на сайті Британського Університету Волверхемптона визначає **інформаційні і комунікаційні технології (ІКТ)** як поняття, що використовується для опису шляхів, що вже існують, і тих, що є інноваційними та які забезпечують глобальний доступ до інформації і підтримку тим, хто обирає освіту продовж життя [7]. **Інформаційні і комунікаційні технології (ІКТ)** – це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, зберігання, опрацювання, передавання та подання інформації, яка розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами. ІКТ відкривають кожному, хто навчається, доступ до практично необмеженого обсягу інформації, що забезпечує безпосередню «включеність» в інформаційні потоки суспільства [2].

Виходячи із визначень, назвемо деякі ознаки сучасної освіти: з точки зору якостей освітнього простору інформаційного суспільства освітнє середовище набуває якостей *веб-орієнтованого* та *комп'ютерно орієнтованого* середовища. Специфікою викладання предметів суспільствознавчого циклу в такому новітньому середовищі є різноманітність, широкий діапазон змісту («Людина і світ», «Людина і суспільство», «Основи правознавства», «Основи економіки» та інші), який може реалізуватися різноманітними ІКТ. Для забезпечення функціонування освітнього середовища з використанням ІКТ сучасні педагоги використовують великий спектр засобів, втілюючи їх певними шляхами, у різних формах, як то:

- Веб-базовані освітні мережі (віртуальні школи, е-університети, е-програми, е-курси, сайти, портали та ін.);
- мас-медіа (електронні видання, телерадіомовлення);
- Е-бази даних (електронні бібліотеки, каталоги, колекції: текстові, ілюстраційні, звукові, музичні, анімаційні, енциклопедії, словники);
- Е-підручники, е-посібники, е-педагогічні програмні засоби.

За формами та методами застосування ІКТ у навчально-виховному процесі, можна назвати:

- Е-проекти;
- Веб-квести;
- Інтернет-журнали;
- тематичні форуми, чати.

За формою організації навчання з використанням ІКТ, це можуть бути:

- Е-освіта (відкрита освіта, дистанційна освіта);
- Е-школи (віртуальні школи);
- Е-лабораторії;
- Е-курси та ін.

Нині серед розвинених західних країни підхід до використання ІКТ у школі не обмежується електронними підручниками або посібниками, картами чи атласами. Мережні технології, що є одним із засобів надання рівного доступу до якісної освіти, є невід'ємною складовою освітньої галузі. Зараз у країнах Європи, Канади, США учні можуть отримувати освіту, навчаючись у віртуальних школах, які працюють як у чистому вигляді, (тобто навчання відбувається тільки засобами Інтернету), так і в комбінованому варіанті. Згідно досліджень, що проводилися в США, он-лайн освіта вже більш ніж 20 років охоплює мережу шкіл Сполучених штатів Америки. За даними Національної асоціації освіти (NEA – National Education Association) [4] програми он-лайн, які функціонально забезпечують та наповнюють веб-орієнтоване навчальне середовище, з успіхом використовують для навчання суспільствознавства. Ось деякі з найбільших шкіл, що застосовують он-лайн навчання: Кентуккі – http://kvhs.org/, Мічиган – http://mivhs.org/, Луїзіана – http://www.louisianavirtualschool.net/, Міссісіпі – http://www.mvs.mde.k12.ms.us/, Техас http://www.texasvirtualschool.org/, Вісконсін http://www.wisconsinvirtualschool.org/.

У розвинутих західних країнах визначені обов'язкові та додаткові он-лайн програми, такі, що можуть використовуватися на державному рівні, та ті, що працюють у масштабі одного шкільного району, синхронні та асинхронні програми, курси, що розраховані на індивідуальну та групову форму навчання та багато інших. Доктор Колумбійського педагогічного коледжу Сюзан Лавез виокремила дві групи навчальних середовищ: перша – це віртуальні курси або віртуальні ресурси, і друга – віртуальний клас. Автор запропонувала свій підхід для їх визначення.

Перша група – ***віртуальні курси або віртуальні ресурси*** – забезпечуються через Інтернет та використовуються у навчанні при живому спілкуванні у класі. Вони мають такі компоненти як моделювання, документальні архіви, електронні підручники та ін. Як правило, складаються з двох форм: одна розрахована на індивідуальний темп навчання з мінімальною діяльністю вчителя, що подібно до класичного заочного навчання, друга – на індивідуальний темп навчання з постійною взаємодією «учень – вчитель» («студент – викладач»), що може здійснюватися засобами телефонного зв'язку, електронної пошти, сучасних електронних засобів миттєвого спілкування, як то чат або інші цифрові засоби.

Друга група – ***віртуальний клас.*** Основним засобом забезпечення реалізації цього виду навчання також є Інтернет, віртуальні ресурси. Він передбачає взаємодію «учень – вчитель» («студент – викладач»), але також має широке коло взаємодій «учень – учень» («студент – студент») та використовує керовані навчальні форуми. Через це цей тип не розрахований на індивідуальний темп навчання, хоча, зазвичай, навчання відбувається в асинхронному режимі. Як правило, віртуальні класи мають групу учнів (студентів), розклад занять та використовують низку форумів для обговорення з взаємодією «учень – учень» («студент – студент») та «учень – вчитель» («студент – викладач»). Самі ж програми, які в даному випадку є синхронними, складають множину віртуальних класів.

Реалізацією ще однієї потужної ІКТ є соціальні сервіси Web 2., що реалізують знання про суспільство. Ця інноваційна інформаційна оболонка або середовище дозволяє створювати відкриті глобальні віртуальні спільноти і мережі з майже необмеженим доступом і обсягом. Назвемо деякі з них, якими користуються вчителі історії, права, суспільствознавства та ін.

- Геоінформаційні сервіси («ВікіМапія» http://wikimapia.org, «Панорамія» http://panoramia.com, «GoogleEarth»);

- Блоги;
- Флікри;
- Вікі (Wiki) – середовище – http://eduwiki.uran.net.ua.

Переваги цих соціальних сервісів полягають у простоті та легкості користування порівняно з програмним забезпеченням попереднього покоління, непереобтяженість у процесі завантаження, прозорість та відкритість інформації завдяки своїй доступності для загалу (будь-який користувач може взяти участь у будь-якому із соціальних сервісів). Робота з такими соціальними сервісами вимагає від користувачів навичок критичного мислення, особистої та громадянської відповідальності, активної життєвої позиції.

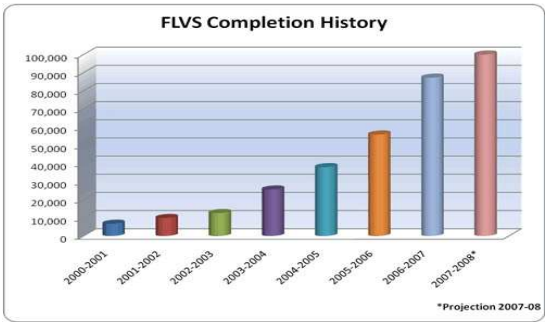

Рис. 1. Віртуальна школа Флориди

Як ми бачимо з наведеної схеми на рис. 1, викладання історії у Віртуальній школі штату Флорида (Florida Virtual School – FLVS http://www.flvs.net/), що почалося ще у середині 90-х років минулого століття, значно зрощує темпи. За даними щорічного огляду освітньої політики державного рівня щодо навчання он-лайн, Віртуальна школа штату Флорида, що почала впровадження навчання он-лайн, відповідного до базового плану (full-time equivalent (FTE) public education) на рівні штату, згодом увійшла до програм, які мають фінансування на державному рівні [10].

Досвід європейських країн щодо розвитку та впровадження електронного змісту шкільної освіти на національному рівні можна проілюструвати прикладом Великої Британії. Фундація електронного навчання (E-learning foundation – http://www.e-learningfoundation.com) існує з 2001 року та розвиває мережу шкільних сайтів Об'єднаного королівства, що забезпечує доступ до ІКТ у навчанні, QCA (Qualifications and Curriculum Authority – http://www.qca.org.uk) – громадська організація, створена при Департаменті дитини, школи та сім'ї уряду Англії (Department for Children, Schools and Families – http://www.dcsf.gov.uk/), займається проблемами змісту освіти, зокрема, суспільствознавчої її складової, та слідкує за відповідністю кваліфікаційним вимогам та стандартизації професійного навчання. QCA створила та підтримує Web-сайт «Національній навчальний план» – http://curriculum.qca.org.uk/, яким може користуватися будь-яка школа. Британська агенція освітніх комунікацій і технологій державного рівня (BECTA – British Education Communications and Technology Agency – http://schools.becta.org.uk/), що є лідером імплементації урядової стратегії з упровадження інформаційних і комунікаційних технологій, забезпечує розвиток, удосконалення та покращення якості навчання засобами ІКТ. BECTA пропонує мультимедійні інтерактивні навчальні ресурси з історії, релігійного виховання, географії, економіки та інших дисциплін, які вивчаються в загальноосвітній школі. Матеріали, що розроблені у цих ресурсах, відповідають програмам у навчальному плані. Ресурси сформовані у курсі за принципом цілісності, наступності та логічності подання навчального матеріалу, розподілені на модулі. Курс супроводжується рекомендаціями з використання представленого матеріалу, в яких вказано, де, на якому уроці, у якій темі можливо запровадити представлений матеріал. Компанією створено обширну колекцію ресурсів з багатьох предметів для всіх щаблів навчання школярів.

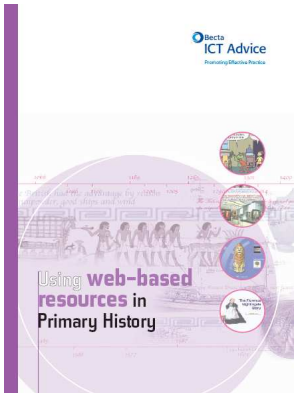

Рис. 2. Мережевий ресурс компанії BECTA. Використання веб-базованих ресурсів на уроках історії у початковій школі

Названі вище та багато інших установ державного і недержавного рівня забезпечують підтримку для розвитку е-освіти. У Британії навчають он-лайн у Ліверпульській віртуальній школі (Liverpool Virtual School), Віртуальній школі Західного Норвуду (Old Library Centre Virtual School at West Norwood), Національному коледжі школи лідерів (National College for School Leadership), і це тільки декілька прикладів.

Серед предметів суспільствознавчого циклу царину громадянської освіти можна вважати найпопулярнішою, найрозробленішою і найпоширенішою. Саме ця освітня галузь набуває ваги у сучасному контексті міжнародних соціально-політичних подій. Створення мереж громадянської освіти у багатьох європейських країнах та країнах пострадянського табору, «Європейські студії» для шкіл – відповідь педагогів на потреби сьогодення.

Європейські студії представляють собою узагальнену назву низки наук: мови, літератури, історії, філософії, економіки, права, політики.

Тому доцільним є міждисциплінарний підхід до Європейських студій, який би включав у себе спеціалізації з європейської проблематики з широкого кола спеціальностей: економіки, історії, політології, права, мовознавства тощо.

Польські автори розробили курс, який обрали і запровадили близько 170 шкіл по всій країні. Це навчальний комплект «Польща у Європейському союзі». До його складу входить: відеокасета, CD, карта Європи і супровід у друкованій формі з предметів навчального плану. Такого комплекту достатньо одного на школу. Зберігається він, зазвичай, в учительській або методичному кабінеті і використовується за необхідністю розкладу, який узгоджують між собою викладачі.

Прикладом інтеграції е-курсів, мультимедійних матеріалів в Україні є Інтегрований курс «Європейські студії для викладання у школах», розроблений Л.І. Паращенко та Ю.С. Комаровим [5]. Навчальний комплект, складається із 6 студій.

Студія І. Європейська та інші цивілізації. Де наше місце? *(2 години).*

Студія ІІ. Склад європейського континенту. *(4 години).*

Студія ІІІ. Політичний і правовий устрій Європейського континенту *(7 годин).* Студія IV. Організація економічного життя в Європі *(6 годин)*.

Студія V. Соціально-культурний розвиток Європи *(8 годин)*.

Студія VI. Глобальні проблеми людства та їхній прояв на європейському континенті: європейські шляхи розв'язання глобальних проблем *(5 годин).*

Студія VII. Ділова гра «Шляхи інтеграції України в Європу» *(2 години)*

Для кожної студії автори визначили клас і предмет, де можлива інтеграція матеріалу. Ось перелік цих предметів: *«Суспільствознавство», «Громадянська освіта», «Всесвітня історія», 11 клас, «Основи економіки», 10-11 клас, «Всесвітня історія», 11 клас, «Географія», 10 клас.*

Ще одним прикладом інтегрованого підходу до навчання є курси «Сходинки до інформатики» (автори Ф.М. Ривкінд, Г.В. Ломаковська, С.Я. Колесников, Й.Я. Ривкінд). У цьому випадку предмет інформатики інтегрується у предмети шкільного циклу.

Деякі загальні критерії, які можуть допомогти у підборі електронних засобів навчання, наводяться Національним центром соціальних досліджень Великої Британії у дослідженні «Розвиток он-лайн змісту. Третій шкільний звіт», що проводився на національному рівні [9]. Електронні ППЗ (педагогічні програмні засоби) можуть бути розроблені як:

- практичні й тренувальні; це мають бути вправи, ігри у класі й т. і.;
- дослідницькі; передбачається експериментальне моделювання та експериментування;
- відкрита активність; художні проекти, творчі завдання та вправи;
- рекомендаційні; керівництва та програми, що допомагають у навчанні;
- інформаційні ресурси; до них належать малюнки, тексти, відеоматеріали, презентації, різноманітні колекції та бази даних;
- інструментарій – це різноманітні види програм, технічні та графічні редактори, що допомагають у виконанні роботи;
- оцінювальні – це програмні продукти, що призначені для оцінювання навчальних досягнень учнів, що відбувається засобами екзаменування та тестування.

У вітчизняній науковій педагогічній літературі останніми роками з'являються статті та матеріали, частіше вчителів-практиків, у яких пропонуються розробки уроків, приклади використання окремих можливостей ІКТ, теоретичні підходи до навчання або викладання предметів суспільствознавчого циклу, що визначає активний розвиток напрямку викладання суспільствознавчих дисциплін засобами ІКТ Аналіз досвіду зарубіжних країн надає можливість педагогам, об'єктивно оцінити власні загальні підходи, означити свій шлях у світовому освітянському контексті.

Список використаних джерел

1. Базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1998 http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1239-98-%EF. – Заголовок з екрану.

2. Громадянська освіта:теорія і методика навчання / [Т. Асламова, Т. Бакка, В. Бортніков та ін.]. – К.: Видавництво ЕТНА-1, 2008. – 104 с.

3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти – [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.oblosvita.kiev.ua/index.php?mode=n_doc_l&file=km24_04_1. – Заголовок з екрану.

4. Національна асоціація освіти – NEA (National Education Association) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nea.org/technology/onlinecourseguide.html. – Заголовок з екрану.

5. Мережа Європейські студії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу -http://www.euro.lecos.org/content/view/11/6/ – Заголовок з екрану .

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 №392-р 2035 Про схвалення Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки. – [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.mon.gov.ua/laws/KMU_396_r.doc – Заголовок з екрану.

7. Сайт Британського Університету Волверхемптона. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wlv.ac.uk/Default.aspx?page=688

8. *Blurton C.* New Directions of ICT-Use in Education /Communication and Information Report1999-2000 – 2000. – p. 46. – [Електронний ресурс] — Режим доступу:

http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/dl/edict.pdf – Заголовок з екрану.

9. Evaluation of Curriculum Online Report of the third survey of schools. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.becta.org.uk/publications – Заголовок з екрану

10. Keeping Pace with K-12 Online Learning: A Review of State-Level Policy and Practice. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: –http://w

11. Korte, Werner B. and Hüsing, Tobias (2007). Benchmarking Access and Use of ICT in European Schools 2006: Results from Head Teacher and A Classroom Teacher Surveys in 27 European Countries. eLearning Papers, vol. 2 no. 1. ISSN 1887-1542.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ЗАРУБЕЖНОЙ ШКОЛЕ

Гриценчук Е.А.

Аннотация

В статье рассматривается проблема внедрения информационных и коммуникационных технологии (ИКТ) в отрасль обществоведения в

образовании, подан анализ опыта европейских стран, предоставлены примеры применении ИКТ в предметах обществоведческого цикла общеобразовательной школы.

Ключевые слова: информационные и коммуникационные технологии, обществоведческие предметы, среднее образование.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES USE IN THE PROCESS OF SOCIAL SCIENCES TEACHING IN FOREIGN SCHOOL

Grytsenchk O.

Resume

In the article the problem of information and communication technologies (ICT) introduction into the social science branch is considered, the analysis of experience of the European countries is submitted; examples of ICT application in the subjects of social science cycle of general school are given.

Keywords: information and communication technologies (ICT), subjects of social science, general school.